

LOTTE JENSEN *Klaas Pieters Hoeckstra, poëtestar
of piepende kikvors? Over Friese tuinpoëzie*

DE MOOIESTE TUINGEDICHTEN uit de Nederlandse literatuur stammen uit de zeventiende en achttiende eeuw. In deze periode floreerde het hofdicht, de literaire uitbeelding van een buitenplaats of tuin. Rondwandeland in zijn domein prees de dichter de rijke flora en fauna die hij waarnam: de kleurrijke bloesems, de kastanjebladeren, aalbessen, aardbeien, hyacinten en de krioelende mieren. Niets onttrok zich aan het scherpe oog van de dichter, die aan elke observatie een wijze les verbond. De appelbloesem verwees bijvoorbeeld naar de broosheid van het bestaan, terwijl de lelie voor zuiverheid stond. In Nederland verschenen ruim honderd hofdichten, waarvan het bijna drieduizend regels tellende gedicht *Hofwijck* (1653) van Constantijn Huygens veruit de bekendste is. (Zie de bijdrage van Ton van Strien over de hofdichters op pag. 51.)

Toch was het niet al goud wat er blonk in de tuinpoëzie van die dagen. Er waren ook minder erudiete dichters die, in het voetspoor van de groten, hun eigen moestuintje probeerden te vereeuwigen. Zo verscheen in 1679 een uiterst merkwaardig boekje, getiteld *Alle Rijm-konstige wercken van Mr. Klaas Pieters Hoeckstra*. De auteur was een bejaarde ambachtsman uit Leeuwarden die zijn brood verdiende als meubelmaker. Deze Klaas Pieters Hoeckstra was bovendien een enthousiaste tuinier, die er geen genoeg van kon krijgen de bloem- en fruitoogst uit zijn eigen tuin tot onderwerp van zijn gedichten te maken. Verzenlang bezong hij in een uiterst houterig metrum en zinnen van ongelijke lengte de rijke flora uit zijn tuin:

*Een Tulp seer fraey van kloer verciert een Thuyn seer schoon
Een Lely wit en moy der Bloemen is de kroon,
Een Roos heel schoon en rood, Provinci-Blom geheeten,
Egelantier van reuck dient niet mee vergeeten,
Een Angelier heel fray van reuck hy overtreft,
Boven Cronepriaal, van stam hy hem verheft,
De Krokis een kleyn bloem, Phiolen van reuck zoet,
Helebris, Aconijt, fenynigh is niet goet.*

Geregeld ook bood Hoeckstra in alle nederigheid een 'jonge juffer' een boeketje bloemen of een schaal fruit aan, om vervolgens haar schoonheid te prijzen. Maar helaas pakten zijn vergelijkingen nogal eens ongelukkig uit:

*Ulipjes als Coraell, met bloose rode Wangen
Van duchden schoon en rick, Moey en fraey van leeden
Versiert u Juffrou schoon, Borsties wel rond besneeden
Beter als dit groen fruit, dat haest sal moet vergaen*

62

Hoeckstra had goed begrepen dat de tuindichter een didactische les te verwoorden had (aardse zaken zijn vergankelijk), maar om nu te stellen dat de borsten van de desbetreffende juffrouw langer zouden meegaan dan het fruit uit zijn tuin, is van een verpletterende stunteligheid.

Wat was Hoeckstra voor een man? Wat bewoog hem ertoe de 'bloemwelriekende flora' uit zijn tuin tot het voorwerp van zijn poëzie te maken? Slechts enkele feiten uit zijn leven zijn bekend. Hij werd geboren in 1608 of 1609 in Leeuwarden en trouwde in 1634 met de glazeniersdochter Tryntje Pieters Siccama. Als 'stoelendraaier' probeerde hij in zijn levensonderhoud te voorzien, maar zijn leven lang kampte hij met zware schulden. Dat leidde er in 1682 zelfs toe dat hij zijn huis moest verkopen, ondanks de vele rechtszaken die hij aanspande. Hij moet dan ook straatarm geweest zijn, toen hij op 9 februari 1687 werd begraven binnen het overgebleven muurwerk van de Oldehoofsterkerk te Leeuwarden.

Het gegeven dat hij straatarm was, is wellicht de sleutel tot het begrijpen van deze tuinpoëzie. Hoeckstra liep al tegen de vijftig toen hij aan het dichten sloeg en was de zeventig al gepasseerd toen zijn verzamelbundel in druk verscheen. Deze man op leeftijd kan maar één ding gedacht hebben toen hij de pen opnam: er valt geld te verdienen aan mijn tuintje en mijn pen! Tal van verzen zijn namelijk opgedragen aan prinses Albertina Agnes, de stammoeder van het huidige huis van Oranje-Nassau. De in Leeuwarden woonachtige prinses, die gehuwd was met de Friese stadhouder, graaf Willem Frederik, kreeg diverse boeketjes bloemen en schalen fruit uit Hoeckstra's tuin aangeboden. Dat de kwaliteit van zijn gedichten te wensen overliet, was ondergeschikt aan het eigenlijke doel van de dichter: een aalmoes vangen.

*Een Schaal Fruyten geoffert
aan haer Hoogheyt Prinsesse Albertina Agnes,
Versiert met schoone Blomen.*

*Ick can Prinsesse reyn geen meerde eer bewiesen
Al fruchten wt mijn Tuyn de beste wt geleesen
Vereeren U met Eer ghy weertste van ons lant
Prinses in duchden groot, in wijsheyt en verstant
Coomt ghy met Uwen Man, ons Vorst in eere seer groot
Besoekt Hoeckstra sijn Tuyn met Fryheyt soo het behoort
En wat U hart en sin U lust sal wenschen dan
Een weynich voor de tijt, my hier berecht doe van,
Soo Can ick na mijn sin, en na mijn Cleyn vermoogen
U soo ontfangen gaen, het moet doch al verdroogen.*

63

We zien het voor ons: de radeloze Hoeckstra, leunend tegen het hek van het vorstelijke paleis van de Nassaus. In zijn linkerhand de schaal met fruit versiert met bloemen, het rijmpje erbovenop gedrapeerd. Zijn rechterhand heeft hij als een bedelaar opgevouwen, in de hoop er wat centen in gedrukt te krijgen. De laatste regels verwijzen niet alleen naar zijn kleine taalvermogen, maar ook naar de financiële malaise waarin hij permanent verkeert.

Of hij daadwerkelijk beloond werd voor zijn kinderlijke rijmpjes weten we niet. Wel kunnen we constateren dat Hoeckstra's fantasie niet te stuiten was. Zijn verbeelding moet volledig op hol geslagen zijn op een mooie winterdag in februari 1671. In zijn zoveelste gedicht aan de prinses stelt hij zich voor hoe zij tijdens een stadse wandeling zijn tuin bezoekt en in diepe vervoering raakt. De prinses is vooral onder de indruk van de bloemenpracht die dan al in zijn tuin te vinden is:

*HEEL VROEG AL IN 'T VOOR-JAER [...] IN HOECKSTRA TUYN,
DEN 21. FEBRUARI ANNO 1671.
Haer Hoogheyt spreeckt.*

*Hoe liefelijck was de tijt, doe ick my wat vermaeckte,
Al wandelen de wech, op d'Stads singel ick raeckte,
Ick quam in Hoeckstra Tuyn, feel bloemmen abundant,
Ick sach feel bloemmen schoon, van kloer, heel feelder handt,
Hèlebris, Aconijt, en Witte Soomer Sotties,*

*Ick met vermaeck dit sagh, die hingen daer als klockjes
Bloemkes van kloer heel blauw, Crookis als gold laken
Verscheyden bloemkes moey, deed mijn hart vermaken.*

Het zou natuurlijk op waarheid kunnen berusten, want de prinses en haar gevolg zullen tijdens een van hun stadswandelingen ongetwijfeld eens langs Hoeckstra's tuin gelopen zijn. Maar het is beslist twijfelachtig of zij op haar terugreis in de koets ook voor zijn lot gebeden zal hebben, zoals Hoeckstra ons wil doen geloven: '[ik] ben soo na Huys gereeden, Bedacht dit alles na, en heb oock Godt gebeden, Al woor sijn Zeegen mee, aen dit Gewas beweesen.' Uit latere bronnen blijkt namelijk dat zijn vrouw in 1686 nog een flinke berisping kreeg van de portier van de stadhouder. Ze was door haar man met versjes en bloemen naar het hof gestuurd om te bedelen, maar werd verzocht zich uit de voeten te maken.

Hoeckstra zelf vond zijn eigen rijmpjes intussen goed genoeg om ze te bundelen en uit te geven. In het voorwoord van zijn verzameld werk uit 1679 verdedigde hij met verve de uitgave van zijn gedichten: 'Doch alles wat ik gerimt hebbe, is uyt lust en tot vermaeck van den Dicht-minnende Leser gedaen en niet voor de Laster-tongen, die veel tijts smaelen, en schempen op onkundige dingen, daerse geen kennese van en hebben.' Door deze 'lastertongen' liet Hoeckstra zich beslist niet weerhouden: 'Doch ik hier niet na luisterende zoo koom ick dan vrypostich voor den Dach, en toone mijn geringen arbeyt aen den Leeser.'

Zijn koppigheid was misschien de reden dat zijn collega-dichters besloten hem een hak te zetten. Ze namen de dichtende stoeldraaijer nog datzelfde jaar te grazen met een 'eervolle' tweede druk van zijn bundel: *De Hoeck, en Noordt-star der Poësy ofte alle Rym-konstige wercken van Mr. Klaas Pieters Hoeckstra [...]. Den Tweeden Druk: Vermeerdert, verbeterd, en met Lofvaerssen op d'Authuer verciert* (1679). De bundel kwam vermoedelijk tot stand op initiatief van de eveneens in Leeuwarden woonachtige dichter Adriaan Tymens, en waarschijnlijk met medewerking van Simon Abbes Gabbema, die in 1659 tot historieschrijver van Friesland was verkozen. Het voorwerk bevatte ruim dertig spotdichten van onder anderen de advocaat en Leeuwarder schepen Suffrides Hardomans, de Friese staatsman Allart Petrus van Jongestall, de advocaat Livius Wissepenning, de raadsheer Gijsbert van Vierssen en de advocaat Werner Guthberleth. Op de titelpagina werd Hoeckstra op ironische wijze omschreven als: 'Ervaaren Schutter, Konstigh Beeld-snijder, Vermaarde

Boom, Kruid en Bloem-kundige, en booven al volmaackte Dichter, en Burger binnen Leeuwarden.'

Tymens en de zijnen dreven vooral de spot met de talrijke spelfouten en het houderige metrum. De producten van deze 'nieuwe Poëte star', de 'Overbaas van het poetegild' waren echter zo uniek dat ze onaangetast dienden te blijven:

[...] *nijemant zal zijn Rijm verlengen of' verkorten,
Maar laten 't staan, als 't gaat met horten en met storten,
Wije van zijn spelling maar de minste letter scheijdt,
Zal worden als een dief' ter poorten uytgeleydt.*

65

Behalve zijn 'kreupele rijmen' werd ook zijn vrouw te kijk gezet:

*Hier woont een Hovenier, een Dichter, en een schutter,
Dat liegt' stu klaas, zey Tryn, Dicht du mijn gat dat's nutter.*

En natuurlijk moesten ook zijn tuingedichten het ontgelden. Spottenderwijs werd hij op de eerste plaats in de rangorde der hofdichters geplaatst. Huygens, Cats en Westerbaen vielen in het niet bij de kunsten van deze grote Fries:

*Heer Huygens wijk vry in zijn Hofwijk;
Cats in zijn sorgvliets sorgloos stofwijk;
En Brandtwijk wijk in Ockenburg;
Hun Rijm dat heeft noch kragt noch murg,
By 't geen mijn baaslijn van zijn hoekje,
Koomt toonen in zijn aerdig boekje.
[...]
Help! Heemel! Alles neemt de wijk
Baas, is een dubbelden Antijck.*

Hoekstra was zelfs een dubbele 'Antijck': uitbinker in kennis der klassieken en bewerker van antieke meubelen tegelijk! Kon het grootser dan dat? Of was de volgende vergelijking van een kleine, piepende kikvors toch adequater?

*Hoort; Lezer: luistert toe hier singt ons Hoekstra fijn
Noch eens' jes dat het klinkt, op 't leelijk Moy-Latijn,*

*Van Hem; waar me Hylacht, en Roemt op 't heerlyk buytje,
Zoo als een kick-vors zit, en piept op een groen kluijtje.*

Van poëtestar tot piepende kikvors: met alle kritiek rijst de vraag hoe we de rijmelende Hoeckstra nu op zijn waarde moeten schatten. Moeten we hopen dat zijn verzamelbundeltje maar eens in de dertig jaar door iemand wordt opgevraagd bij de afdeling 'Oude Drukken' en dat deze dan weer snel terzijde wordt gelegd? Volgens de kenners bij uitstek van het letterkundige leven in Friesland mogen we Hoeckstra inderdaad karakteriseren als een tweede- of zelfs derderangsdichter die er maar weinig van bakte. Wopke Eekhoff, negentiende-eeuws stadsarchivaris van Leeuwarden, typeerde Hoeckstra ooit als 'een prulpoet'. De twintigste-eeuwse historicus Ph. H. Breuker noemde hem een 'stumper yn it dichtjen' die 'kin skriuwe noch tinke'. Ongelijk hebben ze niet, want Hoeckstra's verzen zijn van een verbluffende houtenklazerigheid.

Toch bezit hij zo'n hoge curiositeitswaarde dat we hem niet zomaar uit de literatuurgeschiedenis kunnen weglaten. Een dichtende stoelenmaker was een absolute zeldzaamheid in De Gouden Eeuw: er waren maar weinig ambachtslieden die erin slaagden een eigen bundel op de markt te brengen. Bovendien maakte Hoeckstra zichzelf onsterfelijk met zijn alledaagse tuinversjes, want hoeveel tuinierende poëten zullen er ooit vereerd zijn geweest met een bundel spotverzen op het eigen werk?